

Η ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΡΗΜΑΤΟΣ ΣΤΟ ΓΛΩΣΣΙΚΟ ΙΔΙΩΜΑ ΤΗΣ ΙΜΒΡΟΥ: ΠΡΟΤΑΣΗ ΚΑΤΗΓΟΡΙΟΠΟΙΗΣΗΣ

1. Εισαγωγή

Σκοπός της παρούσας ανακοίνωσης¹ είναι η κατηγοριοποίηση του ρήματος (στο εξής: Ρ.) του γλωσσικού ιδιώματος της Ίμβρου² (στο εξής: Ι.Ι.) σε κλιτικές τάξεις (στο εξής: Κ.Τ.) με βάση τα κριτήρια εκείνα που ανταποκρίνονται πληρέστερα στις δομικές συνθήκες του ιδιώματος εξασφαλίζοντας συγχρόνως κατά το δυνατό μεγαλύτερη οικονομία και επάρκεια περιγραφική και ερμηνευτική.

Αφού κάνουμε λόγο για την χρονική περίοδο μελέτης του ιδιώματος και την μέθοδο συγκέντρωσης του υλικού που ακολουθήσαμε θα αναφερθούμε στην κατηγοριοποίηση των Ρ. σε Κ.Τ. σχολιάζοντας αρχικά προηγούμενες ταξινομικές προσεγγίσεις σχετικά με τα Ρ. της Νεοελληνικής Κοινής (στο εξής: ΝΕ.Κ.) και προτείνοντας στην συνέχεια την κατηγοριοποίηση του Ρ. που πιστεύουμε ότι ανταποκρίνεται πληρέστερα στο Ι.Ι. Τέλος, θα ακολουθήσει η παρουσίαση των κλιτικών παραδειγμάτων (στο εξής: Κ.Π.) της βασικής δομής («Οριστικής») του Ρ. του Ι.Ι. υπό μορφή πινάκων, σύμφωνα με την προταθείσα κατηγοριοποίηση, βάσει των οποίων θα γίνουν ορισμένες παρατηρήσεις προς ενίσχυσή της.

2. Χρονική Περίοδος Μελέτης – Συγκέντρωση Υλικού

Το Ι.Ι.³ συγκαταλέγεται στα βόρεια νεοελληνικά ιδιώματα (northern greek dialects)⁴, σύμφωνα με την ανάλυση του Γ. Χατζιδάκι⁵, τα οποία εμφανίζουν ως βασικό τους χαρακτηριστικό το φωνολογικό φαινόμενο της αποβολής των ατόνων φωνηέντων /i, u/ και της τροπής των επίσης ατόνων /e, o/ σε /i, u/ αντίστοιχα (Hige Vowel Loss). Ωστόσο, η χρήση του Ι.Ι. κυρίως μετά την δεκαετία του '70 έχει συρρικνωθεί εξαιτίας διαφόρων εξωγλωσσικών (πολιτικών, κοινωνικών, κ.λπ.) παραγόντων σε τέτοιο βαθμό ώστε σήμερα το ιδίωμα να χρησιμοποιείται κατά πρώτο λόγο μόνο από 250 περίπου άτομα που ζουν στην Ίμβρο και κατά δεύτερο από τους υπερήλικες Ίμβριους – μετανάστες που ζουν στην Ελλάδα και το εξωτερικό. Η συντριπτική πλειοψηφία Ίμβριών είτε αγνοούν πλήρως το ιδίωμα μη έχοντας ιδιαίτερα ακούσματα σε αυτό (οι νεότεροι) είτε το γνωρίζουν κάνοντας χρήση αυτού μόνο επιλεκτικά και σε λεξιλογικό επίπεδο κατά την μεταξύ τους επικοινωνία (οι μεσήλικες)⁶.

¹ Το περιεχόμενο της παρούσας ανακοίνωσης αποτελεί ένα μικρό τμήμα της υπό εκπόνηση διδακτορικής μας διατριβής με τίτλο: «το μορφολογικό σύστημα του ιμβριακού ιδιώματος», επεξεργασμένο και προσαρμοσμένο στις απαιτήσεις του συνεδρίου.

² Σχετικά με την ιστορία, γεωγραφία, κ.λπ. της Ίμβρου πβλ. κυρίως Παπαγεωργίου 1994, Μουστοξύδης 1845, Καράς 1987.

³ Γενικά έργα για το Ι.Ι. είναι των Ανδριώτη 1930: 146-187, Χατζηαντωνίου 1999, το γλωσσάρι του Ξεινού (1981).

⁴ Σχετικά με τα νεοελληνικά ιδιώματα γενικά πβλ. το εισαγωγικό έργο του Κοντοσόπουλου 2001 ενώ σχετικά με τα βόρεια νεοελληνικά ιδιώματα πβλ. Παπαδόπουλος 1926, Φάβης 1951: 3-18, Ανδριώτης 1933: 252-261, Ανδριώτης 1943-44: 131-185.

⁵ Πβλ. Chatzidakis 1892: 343-353, Χατζιδάκις 1905: 251-265. Εξάλλου, σχετικά με διαφορετικές προτάσεις ταξινόμησης των νεοελληνικών ιδιωμάτων πβλ. Τζιτζιλής 2000: 16-17, Trudgill 2003: 49-50 (προηγούμενες) και 50-61 (η δική του).

⁶ Σχετικά με την παρούσα κατάσταση του Ι.Ι. πβλ. Τζαβάρας 2003: 38-39.

Για τους λόγους αυτούς, η χρονική περίοδος στην οποία αναφέρεται η παρούσα μελέτη είναι η πεντηκονταετία 1920 – 1970⁷. Έτσι, και έχοντας ως γνώμονα το παραπάνω χρονικό πλαίσιο, προχωρήσαμε στην συγκέντρωση του υλικού αφενός με την μέθοδο της μαγνητοφώνησης και των ερωτηματολογίων τόσο σε μόνιμους κατοίκους της Ίμβρου όσο και σε ηλικιωμένους Ίμβριους που ζουν στην Ελλάδα και αφετέρου με αποδελτίωση τόσο του συνόλου των ιμβριακών χειρογράφων που βρίσκονται στην βιβλιοθήκη του ΙΑΝΕ και στο Σπουδαστήριο Λαογραφίας της Φιλοσοφικής Σχολής του Παν/μίου Αθηνών⁸ όσο και ενός ικανού αριθμού ιμβριακών ιδιωματικών κειμένων δημοσιευμένων σε διάφορα έντυπα⁹, το σύνολο των οποίων αποτυπώνει την γλωσσική κατάσταση του ιδιώματος κατά την παραπάνω χρονική περίοδο.

3. Κατηγοριοποίηση Ρημάτων

3.1. Επισκόπηση Προηγούμενων Μελετών

Η επισκόπηση των κατηγοριοποιήσεων και των ταξινομικών κριτηρίων που έχουν κατά καιρούς διατυπωθεί από διάφορους ερευνητές σχετικά με το ρηματικό μορφολογικό χαρακτηριστικό της Κ.Τ. αφορά αποκλειστικά μελέτες του Ρ. της ΝΕ.Κ.. Οι λόγοι που μας οδήγησαν σε αυτό είναι αφενός ο ιδιαίτερα περιορισμένος αριθμός μελετών που αναφέρονται είτε εξ ολοκλήρου είτε εν μέρει στο Ρ. του Ι.Ι., με εξαίρεση την διδακτορική διατριβή του Ν. Ανδριώτη¹⁰ και το άρθρο του Ν. Παντελίδη «Τα τέρματα της μεσοπαθητικής φωνής στο ιδίωμα της Ίμβρου»¹¹ στα οποία ωστόσο δεν γίνεται λόγος για κατηγοριοποίηση του Ρ., αφετέρου ο μεγάλος αριθμός όσων πραγματεύονται με βάση διάφορα θεωρητικά πλαίσια το αντίστοιχο της ΝΕ.Κ. και τέλος, το πλήθος των προφανών δομικών ομοιοτήτων που παρατηρούνται ανάμεσα στα 2 γλωσσικά συστήματα (ΝΕ.Κ. : Ι.Ι.) ως διαφορετικές εκφάνσεις της ίδιας γλώσσας (Νέας Ελληνικής).

Αναλυτικότερα, εξετάζοντας τις κατηγοριοποιήσεις του Ρ. της ΝΕ.Κ. και ακολουθώντας την ορολογία που ο εκάστοτε μελετητής έχει χρησιμοποιήσει ανάλογα με το μεθοδολογικό πλαίσιο μέσα στο οποίο βρίσκεται, βλέπουμε ότι στα πλαίσια της παραδοσιακής γραμματικής ο Τριανταφυλλίδης (2002) και ο Τσοπανάκης (1998) διακρίνουν το Ρ. της ΝΕ.Κ. σε 2 συζυγίες με κριτήριο τον τονισμό του α' ενικού προσώπου της Οριστικής Ενεστώτα ενεργητικής φωνής στην α' συζυγία στην οποία ανήκουν τα βαρύτονα ρήματα (που δεν τονίζονται στην λήγουσα) και στην β' στην οποία ανήκουν τα περισπώμενα (που τονίζονται στην λήγουσα). Τέλος, τα Ρ. της β' συζυγίας διακρίνονται από τον Τριανταφυλλίδη περαιτέρω σε 2 τάξεις¹².

Ομοίως, στα πλαίσια της δομολεειτουργικής – επικοινωνιακής γραμματικής των Κλαίρη – Μπαμπινιώτη (2005) καθώς και στις γραμματικές των Holton – Mackridge –

⁷ Σχετικά με την αναγκαιότητα συγκέντρωσης υλικού και μελέτης των νεοελληνικών ιδιωμάτων – διαλέκτων κατά την χρονική περίοδο που εκτείνεται στο πρώτο μισό περίπου του 20^{ου} αιώνα, πβλ. Trudgill 2003: 48, Χαραλαμπίδης 1991: 292.

⁸ Πρόκειται για τα χφ. 354, 442, 497 του ΙΑΝΕ και 63, 344, 751, 752, 1961, 2138, 2139, 2704, 2926 του Σπουδαστηρίου Λαογραφίας του ΕΚΠΑ καθώς

⁹ Πρόκειται για κείμενα του Καλαϊτζή 1973 (χωρίς σελιδαρίθμηση) και 1977: 7-9, 13 καθώς και του Τζαβάρα 2004-2007: 3. Τα τελευταία δημοσιεύονται στην σελ. 3 της μηνιαίας εφημερίδας *Ιμβριακός Παλμός* από τον Δεκέμβριο του 2004 έως και σήμερα (2007) (20, μέχρι στιγμής, κείμενα).

¹⁰ Ανδριώτης 1933: 252-261.

¹¹ Παντελίδης 2003: 383-392.

¹² Πβλ. Τριανταφυλλίδης 2002: 337.

Φιλιππάκη (2002) και Mackridge (2000) με κριτήριο και πάλι τον τονισμό του τέρματος τα Ρ. της ΝΕ.Κ. διακρίνονται στην α΄ συζυγία των παροξύτωνων και στην β΄ των οξύτωνων, ενώ τα Ρ. της β΄ συζυγίας διακρίνονται περαιτέρω σε 2 τάξεις – ομάδες αντίστοιχα¹³.

Η Ράλλη (2005) χρησιμοποιώντας αυστηρώς μορφολογικά κριτήρια διακρίνει το Ρ. της ΝΕ.Κ. σε 2 Κ.Τ. με κριτήριο την συστηματική αλλομορφική σχέση Χ(α) ~ ΧΦ. του θέματος¹⁴. Έτσι, τα Ρ. που εμφανίζουν την παραπάνω σχέση κατατάσσονται στην ΚΤ2 ενώ τα υπόλοιπα στην ΚΤ1. Ακολούθως, τα Ρ. της ΚΤ2 υποδιαιρούνται σε 2 υποκατηγορίες αναλόγως εάν διαθέτουν ή όχι τον αλλομορφικό τύπο Χα, στην ΚΤ2α (αγαρό-άς) και στην ΚΤ2β (διερό-ίς)¹⁵.

Στηριγμένες σε δομολογικά κριτήρια είναι οι προσεγγίσεις των Hamp (1961), Koutsouda (1962) και Μπαμπινιώτη (1972). Συγκεκριμένα, ο Μπαμπινιώτης διακρίνει τα Ρ. της ΝΕ.Κ. σε 4 δομές οι οποίες εν συνεχεία υποκατηγοριοποιούνται σε περαιτέρω υποδομές, με κριτήριο τα κλιτικά επιθήματα (στο εξής: Κ.Ε.) του τέρματος¹⁶ ενώ στην συνέχεια θα παρατηρήσει ότι η κατηγοριοποιητική (και υποκατηγοριοποιητική) βάση του ρήματος μεταφέρθηκε και περιορίστηκε στο θέμα με αποτέλεσμα ότι βάση κατάταξης του νεοελληνικού ρήματος να καταστεί η ληκτική μορφή (χαρακτήρας) του θέματος δομημένη στην αντίθεση: - Σ(ύμφωνον) : - Φ(ωνήεν)¹⁷. Συνέπεια των παραπάνω απόψεων είναι η διάκριση του Ρ. της ΝΕ.Κ. σε 2 κατηγορίες, σε εκείνα των οποίων το θέμα λήγει σε σύμφωνο (συμφωνόληκτα) και σε εκείνα των οποίων λήγει σε φωνήεν (φωνηεντόληκτα)¹⁸.

Προσεγγίζοντας συγκεντρωτικά τις παραπάνω μελέτες, διαπιστώνουμε ότι στο σύνολό τους, και στηριζόμενες είτε σε παραδοσιακά είτε σε σύγχρονα – γλωσσολογικά κριτήρια, χωρίζουν τα Ρ. της ΝΕ.Κ. σε 2 μεγάλες κατηγορίες (συζυγίες – δομές – Κ.Τ.) με κριτήριο διάκρισης προσανατολισμένο είτε στο θέμα (Συμφωνόληκτα : Φωνηεντόληκτα) είτε στο τέρμα (παροξύτονα / βαρύτονα : οξύτονα / περισπώμενα).

3.2. Πρόταση Κατηγοριοποίησης

Επιχειρώντας να εξετάσουμε την δυνατότητα εφαρμογής της παραπάνω διάκρισης και στο ρηματικό σύστημα του Ι.Ι. και προσπαθώντας η κατηγοριοποίηση που θα υιοθετήσουμε να είναι προσαρμοσμένη στα γλωσσικά του δεδομένα ώστε να επιτυγχάνεται η μεγαλύτερη δυνατή περιγραφική επάρκεια και αφαιρετικότητα, καταλήγουμε στα εξής συμπεράσματα:

Εάν επιχειρήσουμε να τοποθετήσουμε το κριτήριο της διάκρισης στο Τ. διαπιστώνουμε ότι για καθένα από τα 3 υποτεμάχια αυτού (ΚΕΠΕ, ΧΡ, ΠΡ/ΑΡ)¹⁹ οι

¹³ Πβλ. Κλαίρης – Μπαμπινιώτης 2005: 512-513, Holton – Mackridge – Φιλιππάκη 2002: 123, 131, 139, Mackridge 2000: 250-251 καθώς και τον πίνακα στην 497 του παραρτήματος..

¹⁴ Πβλ. Ράλλη 2005: 132.

¹⁵ Πβλ. Ράλλη 2005: 136-137.

¹⁶ Πβλ. Μπαμπινιώτης 1972: 34-42.

¹⁷ Πβλ. Μπαμπινιώτης 1972: 41, 236.

¹⁸ Πβλ. Μπαμπινιώτης 1972: 237.

¹⁹ Στην παρούσα μελέτη υιοθετούμε την διάκριση του Τ. σε 3 υποτεμάχια. Ωστόσο, σχετικά με την εσωτερική δομή του Τ. έχουν διατυπωθεί κατά καιρούς διάφορες απόψεις στηριζόμενες σε διαφορετικά κριτήρια. Έτσι, ο Hamp (1961) προτείνει την διάκριση του Τ. σε 4 υποτεμάχια, ο Μπαμπινιώτης (1972) σε 3, ο Koutsoudas (1962) και η Ralli (1988) σε 2, η Ράλλη (2005) σε 1 ενώ με βάση το θεωρητικό πρότυπο «λέξη και παράδειγμα» ο Matthews (1967, 1972) και η Φιλιππάκη-Warburton (1970, 1973) απορρίπτουν την ύπαρξη Κ.Ε.

ομοιότητες ανάμεσα στα Ρ. των 2 κατηγοριών είναι περισσότερες από τις όποιες διαφορές. Περισσότερα μάλιστα κοινά στοιχεία παρατηρούνται ανάμεσα στα Ρ. της πρώτης ομάδας («βαρύτονα» ή «παροξύτονα») και σε εκείνα της δεύτερης («οξύτονα» ή «περισπώμενα») που εμφανίζουν /í/ στο τέρμα του {+ 2 ΠΡ}, {- πληθυντικού ΑΡ} «Ενεστώτα ενεργητικής φωνής» (/krató-ís/) εξαιτίας της διατήρησης πολλών αρχαιοελληνικών στοιχείων από τα τελευταία²⁰. Μάλιστα τα κοινά στοιχεία αυξάνονται σημαντικά, εάν σε ορισμένες δομές δεν ληφθεί υπόψη ο τονισμός και τα αποτελέσματα της στένωσης (κώφωσης και αποβολής) που αυτός έχει προκαλέσει:

δέñ-(i)-s - krat-í-s
δέñ-(i)-Ø - krat-í-Ø

Βλέπουμε δηλ. ότι μια ενδεχόμενη διάκριση μεταξύ των 2 παραπάνω ρηματικών κατηγοριών δεν ανταποκρίνεται στα γλωσσικά δεδομένα του ιδιώματος καθώς δεν επιτυγχάνεται μεγάλη αφαιρετικότητα και κατ' επέκταση χαρακτηρίζεται από χαμηλή περιγραφική επάρκεια.

Εξάλλου, πιθανός χωρισμός ανάμεσα στις ανωτέρω 2 ρηματικές κατηγορίες και στα οξύτονα Ρ. που εμφανίζουν /á/ στο τέρμα του {+2 ΠΡ}, {- πληθυντικού ΑΡ} «Ενεστώτα ενεργητικής φωνής» (/xtipó-ás/) είναι επίσης απαράδεκτη περιγραφικά, καθώς αφενός οι ομοιότητες που και πάλι απαντούν ανάμεσα στα παροξύτονα (/dénu/) και τα οξύτονα Ρ. σε /-ás/ (/xtipó/) είναι περισσότερες από τις διαφορές και (κυρίως) αφετέρου οι 2 κατηγορίες των οξύτονων Ρ. (/í-ís, -ás/) είναι ανεπίτρεπτο να διαχωριστούν αφού εμφανίζουν ομοιότητες στην συντριπτική πλειοψηφία των τερματικών τους υποτεμαχίων:

dén-um - krat-jémi - xtip-jémi
dén-um - krat-jém - xtip-jém
dén-am - krat-úsam - xtip-úsam

Από τα παραπάνω διαπιστώνουμε ότι με βάση κατηγοριοποίησης προσανατολισμένη στο τέρμα δεν είναι επιτυχής η διάκριση σε οξύτονα – παροξύτονα που γίνεται στην ΝΕ.Κ. καθώς οι ομοιότητες των 3 τερματικών υποτεμαχίων είναι κατά πολύ περισσότερες από τις διαφορές των ανωτέρω ρηματικών κατηγοριών.

Εάν, εξάλλου, τοποθετήσουμε την βάση κατηγοριοποίησης των ρημάτων του Ι.Ι. στο θέμα και συγκεκριμένα στην αντίθεση: Σ(υμφωνόληκτα) : Φ(ωνηεντόληκτα), θα διαπιστώσουμε ότι κάτι τέτοιο είναι ανεφάρμοστο για το Ι.Ι. καθώς σε αυτό το σύνολο των Ρ. στην «Οριστική Ενεστώτα» είναι συμφωνόληκτα:

dén-u, krat-ó, xtip-ó²¹

²⁰ Σχετικά με την διατήρηση αρχαιοελληνικών στοιχείων στο Ι.Ι. πβλ. Ανδριώτης 1949: 117-119, Τζαβάρας 2003: 493-512.

²¹ Τόσο στην παρούσα ανακοίνωση όσο και στην υπό προετοιμασία διδακτορική μας διατριβή θεωρούμε το /-á/ των Ρ_[-ás] σαν στοιχείο του τέρματος καθώς απουσιάζουν «ασυναίρετοι» τύποι /-áo, ái/ που απαντούν σε άλλες νεοελληνικές γλωσσικές ποικιλίες (για την παρουσία των παραπάνω ρηματικών τύπων στα πελοποννησιακά ιδιώματα πβλ. Pantelidis 2003: 4-17) μεταξύ των οποίων και της ΝΕ.Κ., σε αντίθεση με τον Μπαμπινιώτη (1972) και την Ralli (1988) που – ακολουθώντας πολύ σωστά τα γλωσσικά δεδομένα – θεωρούν το /-á/ σαν στοιχείο του ρηματικού θέματος της ΝΕ.Κ.. Με τον τρόπο αυτό εξάλλου αφενός μειώνονται οι θεματικοί αλλομορφικοί τύποι και αφετέρου υπάρχει ακόμα μεγαλύτερη συμμετρία στα αντίστοιχα Κ.Π. των Ρ_[-ís, ás].

Μπορεί, ωστόσο, να υποστηριχτεί η δυνατότητα διάκρισης των Ρ. επί τη βάσει του (συμφωνόληκτου : φωνηεντόληκτου) θέματος του τέλειου Π.Ε.:

kratí-su
γράφ-su :
xtipí-su

Στην περίπτωση όμως αυτή θα περιπλεκόταν η κατηγοριοποίηση καθώς φωνηεντόληκτο θέμα στο {+ τέλειο} Π.Ε. εμφανίζουν – εκτός από τα οξύτονα – και πολλά μη οξύτονα Ρ. (μεταπλασμένα, κ.λπ.), τα οποία ωστόσο, εμφανίζουν τις ίδιες ακριβώς ιδιότητες με τα υπόλοιπα συμφωνόληκτα Ρ.. Έτσι, εκτός από την παραπάνω αντίθεση, θα υπήρχε και η:

γράφ-su : δέ-su akú-su xtipí-su

Συγχρόνως, παρατηρήσαμε ότι κατά πολύ υψηλότερου βαθμού διαφοροποίηση υφίσταται μεταξύ των ρηματικών τύπων που ανήκουν σε διαφορετικές φωνές. Έτσι, και στηριζόμενοι στο γεγονός ότι η φωνή είναι μορφολογικό χαρακτηριστικό που προσδιορίζει το ρηματικό τεμάχιο του τέρματος (αφού το θέμα 2 ρηματικών τύπων που ανήκουν σε διαφορετικές φωνές είναι, σε γενικές γραμμές, ίδιο) χωρίς ωστόσο να αποτελεί και μόρφημα καθώς δεν εκφράζει κάποια ιδιαίτερη σημασία, θεωρήσαμε ως προτιμότερη την κατηγοριοποίηση των Ρ. στο Ι.Ι. με βάση το τέρμα και συγκεκριμένα το μορφολογικό χαρακτηριστικό της φωνής.

Έτσι, το σύνολο των Ρ. του Ι.Ι. («ομαλών – ανωμάτων») διακρίνεται σε 2 Κ.Τ. οι οποίες ισοδυναμούν με (και έχουν αντικαταστήσει) τις αντίστοιχες φωνές. Ως εκ τούτου, στην ΚΤ1 ανήκουν όλα τα Ρ. της «ενεργητικής φωνής» και στην ΚΤ2 όλα τα Ρ. της «μέσης φωνής». Ακολούθως, όπου χρειάζεται να γίνει περαιτέρω διάκριση μέσα στα όρια της κάθε Κ.Τ. τα Ρ. των 2 Κ.Τ. θεωρούμε ότι συνιστούν τις εξής υποκατηγορίες αναλόγως του τονισμού ή όχι της ληκτικής συλλαβής της «Οριστικής Ενεστώτα» της ΚΤ1:

ΚΤ1_[-u] : ΚΤ1_[-ó]

ΚΤ2_[-u] : ΚΤ2_[-ó]

Τέλος, τα Ρ. της ΚΤ1_[-ó] μπορούν περαιτέρω να διακριθούν με κριτήριο το είδος του τονισμένου φωνήεντος του {+ 2 ΙΠ}, {- πληθυντικού ΑΡ} «Οριστικής Ενεστώτα» σε:

ΚΤ1_[-ís] : ΚΤ1_[-ás].

Έτσι, οι Κ.Τ. και οι υποκατηγορίες τους παίρνουν την εξής σχηματική μορφή:

ΡΗΜΑΤΑ Ι.Ι.			
ΚΤ1		ΚΤ2	
δέnu, krató, xtipó		δέnum, kratjémi, xtipjémi	
ΚΤ1 _[-u]	ΚΤ1 _[-ó]	ΚΤ2 _[-u]	ΚΤ2 _[-ó]
δέn-u	krat-ó, xtip-ó	δέn-um	krat-jémi, xtipjémi
ΚΤ1 _[-ís]		ΚΤ1 _[-ás]	
krató-ís		xtipó-ás	

Εξάλλου, τα Κ.Π. στα οποία εντάσσεται το σύνολο των ρηματικών τύπων και από τα οποία δομείται καθεμιά από τις 2 Κ.Τ. πραγματώνονται πάνω στους άξονες των γραμματικών μορφημάτων του {ΠΕ} και του {ΧΡ}, από τα 2 αντιθετικά υπομορφήματα (submorphemes) καθενός από τα οποία λαμβάνουν και την ονομασία τους. Έτσι, το κάθε Κ.Π. ονομάζεται περιφραστικά από 1 υπομόρφημα του {ΠΕ} ({ατελής – τέλειος}) και 1 του {ΧΡ} ({παροντικός – παρελθοντικός}), με αποτέλεσμα την επίτευξη του ακριβέστερου δυνατού μορφολογικά προσδιορισμού κάθε Κ.Π. και συγχρόνως την αντικατάσταση των παραδοσιακών, αόριστων και εννοιολογικά φορτισμένων ονομάτων. Ως εκ τούτου, η βασική δομή του Ρ. διακρίνεται σε 4 υποδομές – Κ.Π. – όσοι και οι συνδυασμοί μεταξύ των υπομορφημάτων του {ΠΕ} και του {ΧΡ}. Συγκεκριμένα, τα 4 Κ.Π. της βασικής ρηματικής δομής του Ι.Ι. είναι τα εξής: Ατελής Παροντικός – Ατελής Παρελθοντικός – Τέλειος Παροντικός – Τέλειος Παρελθοντικός.

Έτσι, σύμφωνα με την δομή των Κ.Π. και την μορφηματική ανάλυση των 2 ρηματικών τεμαχίων (θέματος – τέρματος) που υιοθετήσαμε²² καθώς και την κατηγοριοποίηση των Ρ. σε Κ.Τ. που προτείναμε, η βασική δομή («Οριστική») του Ρ. του Ι.Ι. δομείται ως εξής:

²² Την παραπάνω διάκριση των Κ.Π. στους άξονες του ΧΡ και του Π.Ε. εφαρμόζει ο Mackridge (2000: 171-172) για την ΝΕ.Κ..

ΠΙΝΑΚΑΣ ΚΛΙΤΙΚΩΝ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΩΝ ΡΗΜΑΤΩΝ ΚΤ1

		[- ΟΞΥΤΟΝΑ] ([-u])	[+ ΟΞΥΤΟΝΑ] ([-ό])	
			[-ís]	[-ás]
ΑΤΕΛΗΣ	ΠΑΡΟΝΤΙΚΟΣ	δέν – Ø-u-Ø	krat – Ø-ό-Ø	xtip – Ø-ό-Ø
		δεñ – Ø-Ø-s	krat – Ø-ί-s	xtip – Ø-ά-s
		δέñ – Ø-Ø-Ø	krat – Ø-ί-Ø	xtip – Ø-ά-Ø
		δέν – Ø-u-m	krat – Ø-ύ-mi	xtip – Ø-ύ-mi
		δέν – Ø-i-ti	krat – Ø-ί-ti	xtip – Ø-ά-ti
		δέν – Ø-Ø-Ø	krat – Ø-ύ-n	xtip – Ø-ύ-n
	ΠΑΡΕΛΘΟΝΤΙΚΟΣ	έδιν – Ø-a-Ø	krát – ÿ-u-m	xtip – Ø-u-m
		έδιν – Ø-i-s	krát – ÿ-i-s	xtip – Ø-a-s
		έδιν – Ø-i-Ø	krát – ÿ-i-Ø	xtip – Ø-a-Ø
		δέν – Ø-a-m	krat – ús-a-m	xtip – ús-a-m
δέν – Ø-i-ti		krat – ús-(i)-ti	xtip – ús-(i)-ti	
	δέν – Ø-a-n / έδιν – Ø-a-n	krat – ús-a-n	xtip – ús-a-n	
ΤΕΛΕΙΟΣ	ΠΑΡΟΝΤΙΚΟΣ	δέ – s-u-Ø	kratí – s-u-Ø	xtipí – s-u-Ø
		δέ – š-Ø-Ø	kratí – š-Ø-Ø	xtipí – š-Ø-Ø
		δέ – š-Ø-Ø	kratí – š-Ø-Ø	xtipí – š-Ø-Ø
		δέ – s-u-m	kratí – s-u-m	xtipí – s-u-m
		δέ – s-(i)-ti	kratí – s-(i)-ti	xtipí – s-(i)-ti
		δέ – s-Ø-Ø	kratí – s-Ø-Ø	xtipí – s-Ø-Ø
	ΠΑΡΕΛΘΟΝΤΙΚΟΣ	έδι – s-a-Ø	krát – s-a-Ø	xtip – s-a-Ø
		έδι – s-i-s	krát – s-i-s	xtip – s-i-s
		έδι – s-i-Ø	krát – s-i-Ø	xtip – s-i-Ø
		δέ – s-a-m	kratí – s-a-m	xtipí – s-a-m
δέ – s-(i)-ti		kratí – s-(i)-ti	xtipí – s-(i)-ti	
	δέ – s-a-n / έδι – s-a-n	kratí – s-a-n / krát – s-a-n	xtipí – s-a-n / xtip – s-a-n	

ΠΙΝΑΚΑΣ ΚΛΙΤΙΚΩΝ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΩΝ ΡΗΜΑΤΩΝ ΚΤ2

		[- ΟΞΥΤΟΝΑ] ([-u])	[+ ΟΞΥΤΟΝΑ] ([-ό])
ΑΤΕΛΗΣ	ΠΑΡΟΝΤΙΚΟΣ	δέν – Ø-u-m	krat/xtip – j-é-mi
		δεñ – Ø-i-si	krat/xtip – j-é-si
		δεñ – Ø-i-ti	krat/xtip – j-é-ti
		διν – Ø-ό-masti / διν – Ø-ό-matš	krat/xtip – j-é- masti / krat/xtip – j-é-matš
		διν – Ø-ό-sti / δέν – Ø-i-sti	krat/xtip – j-é-sti
		διν – Ø-ό-din / δέν – Ø-Ø-din	krat/xtip – j-é-din
	ΠΑΡΕΛΘΟΝΤΙΚΟΣ	δέν – Ø-u-m	krat/xtip – j-é-m
		δέν – Ø-u-s	krat/xtip – j-é-s
		δέν – Ø-Ø-dan	krat/xtip – j-é-dan
		διν – Ø-ό-mastan / διν – Ø-ό-matš	krat/xtip – j-é- mastan / krat/xtip – j-é-matš
		διν – Ø-ό-sti	krat/xtip – j-é-sti
		διν – Ø-ό-dan / δέν – Ø-Ø-dan	krat/xtip – j-é-dan
ΤΕΛΕΙΟΣ	ΠΑΡΟΝΤΙΚΟΣ	δι – θ-ό-Ø	krat/xtip – θ-ό-Ø
		δι – θ-ί-s	krat/xtip – θ-ί-s
		δι – θ-ί-Ø	krat/xtip – θ-ί-Ø
		δι – θ-ύ-mi	krat/xtip – θ-ύ-mi
		δι – θ-ί-ti	krat/xtip – θ-ί-ti
		δι – θ-ύ-n	krat/xtip – θ-ύ-n
	ΠΑΡΕΛΘΟΝΤΙΚΟΣ	δέ – θk-a-Ø	kratí/xtipí – θk-a-Ø
		δέ – θk̃-i-s	kratí/xtipí – θk̃-i-s
		δέ – θk̃-i-Ø	kratí/xtipí – θk̃-i-Ø
		δι – θík-a-m	krat/xtip – θík-a-m
		δι – θík̃-i-ti	krat/xtip – θík̃-i-ti
		δι – θík-a-n / δέ – θk-a-n	krat/xtip – θík-a-n / kratí/xtipí – θk-a-n

Παρατηρώντας τους ρηματικούς τύπους της βασικής δομής καθώς και τα τεμάχια – υποτεμάχιά τους σε καθεμιά από τις 2 Κ.Τ. και εξετάζοντάς τους συγκριτικά

οδηγούμαστε στις εξής διαπιστώσεις οι οποίες επιρρωνύουν συγχρόνως, πιστεύουμε, τα επιχειρήματά μας για την υιοθέτηση της παραπάνω κατηγοριοποίησης:

Από την μελέτη του τεμαχίου του τέρματος παρατηρούμε την ύπαρξη σημαντικού αριθμού τερματικών *συγκρητισμών*, ομόηχων δηλ. δομών, στα πλαίσια της κάθε Κ.Τ. τόσο σε τεμαχιακό (συγκρητισμός ως προς όλα τα Κ.Ε.) όσο και σε υποτεμαχιακό (συγκρητισμός ως προς 1 ή 2 Κ.Ε.) επίπεδο ανάμεσα σε αντίστοιχες δομές των υποκατηγοριών στο εσωτερικό καθεμιάς από τις 2 Κ.Τ. (KT1_[-u] : KT1_[-is] : KT1_[-ás]), γεγονός που καταδεικνύει ύπαρξη μεγάλου βαθμού επικάλυψης.

Συγκεκριμένα, στα πλαίσια της ΚΤ1 και σε υποτεμαχιακό επίπεδο, διαπιστώνεται ο συγκρητισμός της συντριπτικής πλειοψηφίας των ρηματικών δομών {-τέλειου ΠΕ} ως προς το ΚΕ_{ΠΕ} και το ΚΕ_{ΠΡ/ΑΡ} ενώ σε τεμαχιακό επίπεδο διαπιστώνεται ο πλήρης συγκρητισμός του συνόλου των ρηματικών δομών {+τέλειου ΠΕ}.

Εξάλλου, στα πλαίσια της ΚΤ2 και σε υποτεμαχιακό επίπεδο διαπιστώνεται ο συγκρητισμός της συντριπτικής πλειοψηφίας (με εξαίρεση μόνο την {+ 1 ΠΡ, - πληθυντικού ΑΡ, - τέλειου ΠΕ, - παρελθόντος ΧΡ} ρηματική δομή) των ρηματικών δομών {-τέλειου ΠΕ} ως προς το ΚΕ_{ΠΡ/ΑΡ} ενώ σε τεμαχιακό επίπεδο διαπιστώνεται ο πλήρης συγκρητισμός του συνόλου των ρηματικών δομών {+τέλειου ΠΕ}.

Επίσης, σε ότι αφορά τον *τονισμό*, από την μελέτη των ρηματικών δομών των 2 Κ.Τ. παρατηρούμε τα εξής:

Στα πλαίσια της ΚΤ1 διαπιστώνουμε αφενός ότι η πλειοψηφία των ρηματικών τύπων φέρουν τον τόνο σε κάποια συλλαβή του θέματος με μοναδικές εξαιρέσεις τον Ατελή Παροντικό και τον {+ πληθυντικού ΑΡ} Ατελή Παρελθοντικό της ΚΤ1_[-ó] και αφετέρου ότι το σύνολο των τύπων των ΚΠ_[-is, ás] των Ρ. της ΚΤ1_[-ó] ταυτίζονται πλήρως ως προς την θέση του τόνου.

Εξάλλου, στα πλαίσια της ΚΤ2 διαπιστώνουμε ότι η πλειοψηφία των ρηματικών τύπων φέρουν τον τόνο σε κάποια συλλαβή του τέρματος (με εξαίρεση τους {± 1/2 ΠΡ, - πληθυντικού ΑΡ} ρηματικούς τύπους του Ατελούς Παροντικού και του Ατελούς Παρελθοντικού των Ρ_[-u] καθώς και του Τέλειου Παρελθοντικού όλων των Ρ.).

4. Συμπεράσματα

Η υιοθέτηση της διάκρισης του συνόλου των Ρ. σε 2 Κ.Τ. με κριτήριο το τερματικό μορφολογικό χαρακτηριστικό της φωνής αφενός ανταποκρίνεται στα γλωσσικά δεδομένα του ιδιώματος για επαρκέστερη και οικονομικότερη περιγραφή και ερμηνεία και αφετέρου δίνει στο ρηματικό σύστημα μεγαλύτερη σταθερότητα και συνοχή καθώς πλέον το σύνολο των Ρ. απαντά και στις 2 Κ.Τ. λειαινώντας έτσι τις όποιες διαχωριστικές γραμμές υπάρχουν ανάμεσά τους. Ακόμη, οι 2 Κ.Τ. συνδέονται στενότερα μεταξύ τους καθώς αποτελούνται από τα ίδια – σε γενικές γραμμές – λεξικά μορφήματα, ενώ συγχρόνως διάφορες ρηματικές κατηγορίες που δεν σχηματίζουν και τις 2 φωνές («αποθετικά», «αμετάβατα», κ.λπ.) αντιμετωπίζονται ενιαία και αποδίδονται με καθαρά μορφολογικά κριτήρια ως ελλειπτικά ΚΤ1 ή ελλειπτικά ΚΤ2 αποφεύγοντας με αυτόν τον τρόπο όρους ασύνδετους μεταξύ τους και ασαφείς, βασισμένους σε μάλλον σημασιολογικά κριτήρια.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ανδριώτης Ν. 1933: “Περί της αρχής των Βορείων γλωσσικών ιδιωμάτων της νέας Ελληνικής”, *Επετηρίς Εταιρείας Βυζαντινών Σπουδών* 10: 340-52.

- Ανδριώτης, Ν. 1930: «Περί του γλωσσικού ιδιώματος της Ύμβρου», *Αθηνά* 42: 146-187 (φωτοτυπική αναπαραγωγή: 1996 από τις εκδ. Ελεύθερη Σκέψις: 1-45 καθώς και το 1997 από το περ. *Ύμβρος*: 45-46, 48).
- Ανδριώτης, Ν. 1943-4: “Τα όρια των βορείων, ημιβορείων και νοτίων ελληνικών ιδιωμάτων της Θράκης”, *Αρχαίον Θρακικού Λαογραφικού και Γλωσσολογικού Θησαυρού* 10: 131-85.
- Ανδριώτης, Ν. 1949: «Οι αρχαϊσμοί του γλωσσικού ιδιώματος της Ύμβρου», *Ύμβρος* 30 (1949), σσ. 117-119 (ανατύπωση στο *Αντιχάρισμα στον καθ. Ν. Π. Ανδριώτη*, Θεσσαλονίκη 1976, σσ. 251-255).
- Bauer, L. 1988: *Introducing Linguistic Morphology*, Edinburgh University Press.
- Chatzidakis, D. 1892: *Einleitung in die Neugriechische Grammatik*, Leipzig.
- Hamp, E. 1961: «Το ρήμα εν τη σημερινή ομιλουμένη ελληνική γλώσση», *Αθηνά* 65, Αθήναι: 101-128.
- Holton, D. – Mackridge, P. – Φιλιππάκη-Warburton, Ειρ. 2002: *Γραμματική της ελληνικής γλώσσας*, Αθήνα: Πατάκης.
- Καλαϊτζής, Π. 1973: «Τοπωνυμικά της Ύμβρου», *Κριτόβουλος τόμ. 3, τεύχ. 2*, Αθήνα (χωρίς σελιδαρίθμηση).
- Καλαϊτζής, Π. 1977: «Ένα συνηθισμένο φαινόμενο στα τοπωνύμια της Ύμβρου», *Κριτόβουλος* 7 (Παράρτημα), Αθήναι: 7-9, 13.
- Καράς, Μ. 1987: *Η νήσος Ύμβρος: Συμβολή εις την εκκλησιαστικήν ιστορίαν της*, Θεσσαλονίκη: Πατριαρχικόν Ίδρυμα Πατερικών Μελετών.
- Κλαίρης, Χ. – Μπαμπινιώτης, Γ. 2005: *Γραμματική της Νέας Ελληνικής (Δομολειτουργική – Επικοινωνιακή)*, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Κοντοσόπουλος, Ν. 2001: *Διάλεκτοι και Ιδιώματα της Νέας Ελληνικής*, Αθήνα: Γρηγόρης.
- Koutsoudas, A. 1962: *Verb Morphology of Modern Greek*, The Hague: Mouton.
- Mackridge, P. 2000: *Η νεοελληνική γλώσσα*, (μετ.: Πετρόπουλος Κ. Ν.), Αθήνα: Πατάκης.
- Matthews, P. 1967: “The main features of modern greek verb inflection”, *Foundations of Language* 3: 261-283.
- Matthews, P. 1972: *Morphology*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Μουστοξύδης, Α. – Κουτλουμουσιανός, Β. 1845: *Υπόμνημα Ιστορικών περί της Νήσου Ύμβρου*, εν Κωνσταντινουπόλει: Κορομηλάς – Πασπάλης.
- Μπαμπινιώτης, Γ. 1972: *Το ρήμα της Ελληνικής: Δομικά εξελίξεις και συστηματοποιήσεις του ρήματος της Ελληνικής (Αρχαίς και Νέας)*, Παν/μιο Αθηνών: Βιβλιοθήκη Σοφίας Σαριπόλου 20.
- Ξεινός, Κ. Σ. 1981: *Του νησιού μας η γλώσσα. Γλωσσάρι της Ύμβρου*, Θεσσαλονίκη.
- Philippaki-Warburton, Ir. 1970: *On the verb in Modern Greek*, The Hague: Mouton.
- Philippaki-Warburton, Ir. 1973: “Modern greek verb conjugation: inflectional Morphology in a Transformational Grammar”, *Lingua* 32, 193-226.
- Pantelidis, N. 2003: “The active imperfect of the verbs of the ‘2nd conjugation’ in the Peloponnesian varieties of Modern Greek”, *Journal of Greek Linguistics* 4: 3-43.
- Παντελίδης, Ν. 2003: «Τα τέρματα της μεσοπαθητικής φωνής στο ιδίωμα της Ύμβρου σε σύγκριση με άλλα ιδιώματα του βορειοανατολικού Αιγαίου», *Πρακτικά του Δ΄ Διεθνούς Συνεδρίου Νεοελληνικής Διαλεκτολογίας*, Αθήνα: Νεοελληνική Διαλεκτολογική Εταιρεία: 383-392.

- Παπαγεωργίου, Γ. 1977: *Η παραγωγή και η σύνθεση των λέξεων στη Νέα Ελληνική*, Αθήνα.
- Παπαδόπουλος, Α. 1926: *Γραμματική των Βορείων Ιδιωμάτων της Νέας Ελληνικής*, Αθήνα.
- Ralli, A. 1988: *Éléments de la Morphologie du Grec Moderne: la structure du verbe*, Ph.D. Diss., University of Montréal.
- Ράλλη, Α. 2005: *Μορφολογία*, Αθήνα: Πατάκης.
- Τζαβάρας, Ξ. 2003: «Αρχαϊκά στοιχεία στο γλωσσικό ιδίωμα της Ίμβρου», *Πρακτικά του Δ' Διεθνούς Συνεδρίου Νεοελληνικής Διαλεκτολογίας*, Αθήνα: Νεοελληνική Διαλεκτολογική Εταιρεία: 493-512.
- Τζαβάρας, Ξ. 2003: «Γλωσσικός θάνατος: Η περίπτωση του ιμβριακού ιδιώματος», *Ίμβρος 72*, Αθήνα: 38-39.
- Τζαβάρας, Ξ. 2004-2007: «Ιμβριακό Κείμενο», *Ιμβριακός Παλμός 13-31*, Σαλαμίνα: Πνευματικό Κέντρο Παναγίας Ιμβριώτισσας: 3.
- Τζαβάρας, Ξ. (υπό προετοιμασία): *Το μορφολογικό σύστημα του ιμβριακού ιδιώματος (διδ. διατρ.)*, Αθήνα.
- Τζιτζιλής, Ν. 2000: «Νεοελληνικές Διάλεκτοι και Νεοελληνική Διαλεκτολογία», *Η Ελληνική Γλώσσα και οι Διάλεκτοί της*, Αθήνα: Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας: 15-22.
- Trudgill, P. 2003: "Modern Greek dialects", *Journal of Greek Linguistics 4*: 45-64.
- Τριανταφυλλίδης, Μ. 2002: *Νεοελληνική Γραμματική της Δημοτικής* (ανατύπωση της έκδ. του ΟΕΣΒ (1941) με διορθώσεις), Αριστοτέλειο Παν/μιο Θεσσ/κης – Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών (Ίδρυμα Μ. Τριανταφυλλίδη).
- Τσοπανάκης, Αγ. Γ. 1998: *Νεοελληνική Γραμματική*, Θεσσαλονίκη: αφοί Κυριακίδη α.ε..
- Φάβης, Β. 1951: «Ο δυναμικός τονισμός της Βορείας Ελληνικής και τα αποτελέσματα αυτού», *Αθηνά 55*: 3-18.
- Χαραλαμπίκης, Χρ. 1991: «Γλωσσικοί άτλαντες. Θεωρητικά και πρακτικά προβλήματα», *Γλωσσολογία 7-8 (1988-1989)*: 283-295.
- Χατζηαντωνίου, Κ. 1999: «Αφιέρωμα στην Ίμβρο», *Ελληνική Διεθνής Γλώσσα Ε': 2(38)*, Αθήνα: 115-134 (γενικά) και 121-124 (περί του ιμβριακού ιδιώματος).
- Χατζιδάκης, Γ. 1905-7: *Μεσαιωνικά και Νέα Ελληνικά*, τ. 1-2, Αθήνα: Πελεκάνος.
- Χφ 354 (1912) του Ιστορικού Λεξικού της Νέας Ελληνικής (Ακαδημία Αθηνών) [Κουρούλα Ευλ.]: 1-13.
- Χφ 442 (1926) του Ιστορικού Λεξικού της Νέας Ελληνικής (Ακαδημία Αθηνών) [Ανδριώτης Ν.]: 1-127.
- Χφ 497 (1931) του Ιστορικού Λεξικού της Νέας Ελληνικής (Ακαδημία Αθηνών) [Ανδριώτη Ελ.]: 1-112.
- Χφ 1961 (1973) του Σπουδαστηρίου Λαογραφίας του Πανεπιστημίου Αθηνών [Παχύλη Μ.]: 1-34.
- Χφ 2138 (1974) του Σπουδαστηρίου Λαογραφίας του Πανεπιστημίου Αθηνών [Βλάχου Ελ.]: 1-308.
- Χφ 2139 (1973/4) του Σπουδαστηρίου Λαογραφίας του Πανεπιστημίου Αθηνών [Γιαννάκη Μ.]: 1-59.
- Χφ 2704 (1974) του Σπουδαστηρίου Λαογραφίας του Πανεπιστημίου Αθηνών [Χαλάτση Άνν.]: 1-17.
- Χφ 2926 (1977) του Σπουδαστηρίου Λαογραφίας του Πανεπιστημίου Αθηνών [Γουήλ – Μπαδιερτάκη Άνν.]: 1-192.

Τζαβάρας Ξενοφών
Κλ. Φιλολόγος - Γλωσσολόγος
Master Γλωσσολογίας –
Υπ. Διδ. Γλωσσολογίας

Πρακτικά 4^{ης} Συνάντησης Εργασίας Μεταπτυχιακών
Φοιτητών Τμήματος Φιλολογίας Παν/μίου Αθηνών
(Αθήνα, 1-3 Ιουνίου 2007), Αθήνα 2009: 329-339

Χφ 344 (1967) του Σπουδαστηρίου Λαογραφίας του Πανεπιστημίου Αθηνών [Σταυροπούλου Ερμιόνη]: 1-18.

Χφ 63 (1965) του Σπουδαστηρίου Λαογραφίας του Πανεπιστημίου Αθηνών [Σταυροπούλου Ερμ.]: 1-38.

Χφ 751 (1968) του Σπουδαστηρίου Λαογραφίας του Πανεπιστημίου Αθηνών [Τερζή Θ.]: 1-364.

Χφ 752 (1968) του Σπουδαστηρίου Λαογραφίας του Πανεπιστημίου Αθηνών [Αναγνωσσορά Κ.]: 1-66.